

2014-05-23

Slututvärdering av projektet Vindkraftcentrum.se

Evaluation of Vindkraftcentrum.se

Anders Håkansson, Michelle Andersson och Tommy Jansson

technopolis_[group]

Slututvärdering av projektet Vindkraftcentrum.se

Evaluation of Vindkraftcentrum.se

Faugert & Co Utvärdering AB, maj 2014

Anders Håkansson, Michelle Andersson och Tommy Jansson

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Executive Summary	3
1. Inledning	4
1.1 Utvärderingsuppdraget	4
1.2 Genomförande	5
1.3 Rapportens struktur	5
<hr/>	
2. Om projektet	6
2.1 Mål	6
2.2 Vindkraft i Jämtlands län	6
2.3 Genomförande	7
2.4 Projektets organisation och ledning	9
<hr/>	
3. Resultat och effekter	12
3.1 Projektets roll i regionen	12
3.2 Delprojekt	13
3.3 Förutsättningar för fortsatt verksamhet	16
<hr/>	
4. Måluppfyllelse	19
5. Avslutande reflektion	21
5.1 Framtiden	22
<hr/>	
Bilaga A Intervjupersoner	23

Sammanfattning

Den regionala samordnaren för vindkraft i Jämtlands län Vindkraftcentrum.se (VKC) ska skapa förutsättningar för näringslivsutveckling och ökad arbetsmarknad för den regionala vindkraftindustrin. Huvudman för VKC är Strömsunds kommun, som genom Tillväxtverket under perioden 2011-01-01–2014-06-30 tilldelats ett stöd om högst 9,4 miljoner kronor ur den Europeiska regionala utvecklingsfonden.

Ett av kärnuppdragen för VKC är att så många som möjligt av de arbetstillfällena som skapas till följd av utbyggnaden av vindkraft i länet ska komma den regionala arbetsmarknaden till del. VKC ska vara en mäklare mellan beställare, vindkraftsleverantörer, vindkraftsutbildningar och befintligt lokalt näringsliv, och drivande i att identifiera luckor i kompetens och kapacitet hos näringslivet så att dessa kan tillfredsställa exploatörernas behov.

Näringslivsutveckling och arbetsmarknad har identifierats som två huvudspår. Gränsen mellan insatser inom dessa områden har över tid blivit allt mer diffus, och projektet har mot slutet fokuserat mer på att bygga upp ett nätverk av företag och andra aktörer verksamma inom branschen. Detta i syfte att dels bedriva sitt förmedlingsuppdrag, och dels för att skapa ett underlag för en fortsatt verksamhet efter att strukturfondsprojektet är avslutat.

Med VKC har regionen fått en ny aktör i vindkraftsektorn. Dess roll var inte från början given, och det fanns inget färdigt koncept för hur ett centrum av detta slag skulle organiseras. Genom att agera som ett nav och dra till sig relevanta kontakter och aktörer i regionen har projektet uppnått en ökad samverkan mellan aktörer kopplade till vindkraft. En rad utåtriktade aktiviteter har bedrivits; VKC har blivit välkänt inom sin målgrupp, och ses som en oberoende organisation. Intervjuade företagsrepresentanter säger att de tack vare VKC kunnat utöka sitt nätverk och förbättra sin kunskap om vindkraftens positiva effekter.

Det arbete med näringslivsutveckling som lades ner inledningsvis har gett utdelning. Projektets styrka är just dess goda kontakter med näringslivet. VKC har även byggt upp ett relativt omfattande nätverk med företag från andra delar av Sverige och stora företag som verkar på den internationella marknaden. VKC:s bidrag är att sammanlänka det lokala näringslivet med en långt större marknad och på så vis ge möjlighet till marknadsutveckling, både för små oetablerade företag som får tillgång till kontakter de inte haft tidigare, och för exploatörer som efterfrågar underleverantörer. VKC har kartlagt vilka företag som anlitas och vilka arbetsuppgifter som genomförs för flera större vindkraftsexploateringar i länet. Denna databas samlar uppgifter om över 900 företag, och hjälper VKC att matcha det lokala utbudet av tjänster med det behov som uppstår till följd av vindkraftsetablering.

Det ekonomiska utfallet visar att projektet har förbrukat väsentligt mindre medel än finansieringsbeslutet medgav; endast drygt 70 procent av tillgängliga medel har förbrukats, vilket sannolikt har påverkat projektets resultat och måluppfyllelse.

Projektet uppvisar dock en acceptabel uppsättning resultat. VKC har framförallt etablerat fungerande arbetssätt kring att förmedla lokala företag och arbetskraft till vindkraftsexploatörer. Projektet har koncentrerat sina insatser till att främst matcha lokal arbetskraft och lokala företag med större utifrån kommande företag som projekterar, bygger och driver vindkraftverk i Jämtlands län. Mot det lokala näringslivet arbetar VKC främst genom att belysa potential och nya marknadsmöjligheter i den storskaliga utbyggnaden av vindkraft som sker.

De mål som satts upp för VKC härrör från ansökan till Tillväxtverket. Det är uppenbart att VKC inte ensamt kan uppfylla dem utan endast kan vara en medaktör och katalysator i ett större sammanhang; förväntningarna måste därmed ställas i relation till de resurser projektet har till sitt förfogande. Projektet har arbetat mot flertalet av de övergripande målen i beslutet; nya arbetstillfällen, nya företag, växande företag,

fungerande mötesplats för arbetsgivare och –tagare, samt produkt- och affärsutveckling på vindkraftsområdet. Inriktningen har således varit fullt i linje med vad Tillväxtverket som finansiär krävde. Samtidigt har projektet haft ett antal mer konkreta mål, och dessa får anses vara endast delvis uppfyllda.

VKC är ett resultat av finansiering från EUs strukturfond samt medfinansiering från lokala intressenter. Projektet är i den meningen en tillfällig konstruktion, men redan från början har det funnits en ambition att bygga upp en varaktig organisation i form av ett kluster. Planeringen för en fortsättning har konkretiserats i två ansökningar som under våren 2014 har tillsänts Regionförbundet Jämtlands län och Energimyndigheten. Denna finansiering syftar i första hand till att brygga över verksamheten från ett strukturfondsprojekt till en ny organisation.

Det finns en vilja att fortsatt förvalta de värden som VKC har byggt upp. Hur VKC ska formuleras bortom 2014 är dock alltså en öppen fråga. Med denna utvärdering har vi undersökt förutsättningar för olika organisationsformer som ”det nya VKC” kan anta:

- Ett alternativ är att VKC fortsätter att finansieras med i huvudsak offentliga medel. En sådan lösning förutsätter att VKC fortsätter att arbeta i allmänhetens intresse, och innebär att VKC fortsatt kan vara en oberoende arena som samlar olika intressen. Detta kan vara särskilt gynnsamt när man ska ha en samordnande roll och äga legitimitet inom både privat och offentlig sektor. Detta alternativ skulle emellertid innebära att VKC fortsatt blir beroende av projektbaserade medel vilket försvårar långsiktighet och bidrar till en viss osäkerhet i verksamheten som kan göra det särskilt svårt att både behålla och rekrytera personal
- Ett annat alternativ är att VKC övergår till att bli mer av en regional branschorganisation för företag inom vindkraftssektorn, och finansieras med medlemsavgifter från deltagande företag. Ett sådant scenario skulle förändra VKC:s roll, och begränsa verksamheten mer kring frågor som leder till värdeskapande i medlemsföretagen. Det oberoende som VKC uppfattas ha idag skulle i ett sådant scenario bli svår att upprätthålla. Förutsatt att man lyckas uppbåda ett tillräckligt stort intresse och att medlemsföretagen uppvisar tillräckligt stor betalningsvilja är utsikterna däremot goda för att utveckla en mer långsiktig finansiering som skulle kunna ge en stabilitet i organisationen. Vi tror att den kompetens som VKC idag besitter i ett sådant alternativ behöver kompletteras på flera områden

Executive Summary

Through the Swedish Agency for Economic and Regional Growth, the regional coordinator for wind power in the county of Jämtland Vindkraftcentrum.se (VKC) has been awarded a grant from the European Regional Development for 2011-2014 in order to create opportunities for regional business development and an increased labour market in relation to the wind energy industry. VKC acts as a broker between clients, wind energy suppliers, wind energy courses and existing local businesses. One core mandate is that as many as possible of the jobs created as a result of the expansion of wind energy in the county should benefit the regional labour market.

The boundary between the efforts concerning business development and job creation has over time become blurred, and the project has towards the end focused more on building a network of businesses and other stakeholders engaged in the industry. This in order not only to pursue the mediation mission, but also to provide a basis for continued operations after this specific funding period.

With VKC, the region has gained a new player in the wind energy sector. Its role was not initially given, and there was no fixed concept of how to organize a centre of this kind. By acting as a hub and attracting relevant contacts and organizations in the region the project has achieved increased collaboration between stakeholders related to wind energy. VKC has become well known amongst target groups, and is seen as an independent organization.

The project's strength is its excellent links with regional industry. VKC has also built up a fairly extensive network with companies from other parts of Sweden and large companies operating in the international market. VKC's contribution is to link local businesses with a far larger market and thus provide opportunities for market development. A database collecting details of over 900 companies helps VKC match the local supply of services with the needs that arise as a result of wind power development.

The financial results show that the project has consumed significantly less funding than the decision acknowledged; only 70 percent of the available funds are exhausted, and this has probably affected the results of the project. Despite this, the project shows an acceptable set of results. VKC has primarily established effective working methods to convey local businesses and labour to wind power developers.

The targets set for VKC are derived from the application to the Swedish Agency for Economic and Regional Growth. It is obvious that VKC alone cannot meet these, but only be a co-actor and catalyst in a larger context; expectations must therefore be in accordance with the resources the project has had at its disposal. The project has worked towards the majority of the overall objectives of the decision, and the focus has thus been fully in line with what the funding agency demanded. The project has also set a number of more specific objectives, and these have been only partially fulfilled.

VKC is a result of funding from the EU structural funds and co-financing from local stakeholders. The project is in this sense of a temporary structure, but the ambition has from the beginning been to build a sustainable organization. Planning for a continuation has in the spring of 2014 resulted in two applications to the Regional Council of Jämtland County and the Swedish Energy Agency. This funding is primarily aimed at bridging the business from a structural project to a new organization.

There is a willingness to continue what VKC has built up, but the future for VKC beyond 2014 is still an open question. The evaluation discusses two options for "the new VKC": one where VKC remains financed mainly through public funding, and one where VKC is converted into more of a regional trade association of companies in the wind energy sector funded by membership fees.

1. Inledning

Vindkraftcentrum.se, fortsättningsvis VKC, är den regionala samordnaren för vindkraft i Jämtlands län som ska skapa förutsättningar för näringslivsutveckling och ökad arbetsmarknad gentemot vindkraftindustrin. Huvudman för VKC är Strömsunds kommun, som genom Tillväxtverket tilldelats ett stöd för projektet om högst 9,4 miljoner kronor ur den Europeiska regionala utvecklingsfonden. Projektet ingår i programområde "Förnyelse av näringsliv, energi och miljödriven utveckling", vars övergripande mål är att skapa hållbar konkurrenskraft, förnyelseförmåga och attraktivitet för fler jobb, fler företag och mer dynamiska arbetsmarknadsregioner, och pågår under perioden 2011-01-01–2014-06-30¹.

VKC ska fungera som en mäklare mellan beställare, vindkraftsleverantörer, vindkraftsutbildningar och befintligt lokalt näringsliv, och vara en drivande aktör i att identifiera luckor i kompetens och kapacitet hos näringslivet så att dessa kan tillfredsställa exploitörernas behov. Målet är att de stora investeringar som görs i så hög grad som möjligt kommer befolkningen i Jämtlands län till del i form av arbetstillfällen och företagande.

Flera andra liknande projekt har genomförts inom ramen för den Europeiska regionala utvecklingsfonden. Södra Norrlands Vindkraftcentrum (2009–2013) har arbetat med att tillvarata de tillväxtpotentialer som vindkraftsinvesteringarna i Gävleborgsregionen innebär. Syftet var att bidra till att skapa varaktiga arbetstillfällen som sträcker sig efter själva utbyggnadsperioden. Även Vindkraftcentrum i Barentsregionen (2009–2012) har verkat för att de positiva effekterna av vindkraftutbyggnaden tas till vara. Projektet har haft som långsiktigt mål att skapa bestående verksamheter genom de nya affärsmöjligheter som följer i vindkraftsutbyggnadens kölvatten.

1.1 Utvärderingsuppdraget

Under försommaren 2012 genomförde Faugert & Co en halvtidsutvärdering av VKC. Där anlade vi ett framåtsyftande perspektiv och pekade på vissa områden som kunde utvecklas för att stärka eller förbättra projektet under återstående insatsperiod. Utvärderingen diskuterade även hur projektet kan arbeta för att på bästa sätt nå de uppsatta målen.

I föreliggande slututvärdering skiftar vi fokus till det summativa, och en värdering görs av insatsen och dess resultat i förhållande till målen. Slututvärderingen diskuterar också möjliga alternativ för hur projektet kan organiseras för att eventuellt drivas vidare i en annan form med annan finansiering.

De mål som satts upp för VKC, som härrör från ansökan till Tillväxtverket och sammanfattas i avsnitt 2.1, är i vissa fall mycket konkreta, i andra mer öppet formulerade. Det är samtidigt uppenbart att VKC inte själv eller ensamt kan uppfylla uppsatta mål, utan endast kan vara en medaktör och katalysator som bidrar i ett större sammanhang. Utvärderingsuppdraget omfattar således, så som vi uppfattat det, att:

- Bedöma organisationen med avseende på deltagande aktörer och om arbetsfördelning dem emellan är ändamålsenlig i förhållande till att effektivt kunna uppfylla projektets målsättningar
- Bedöma projektets betydelse för företagen som är aktiva i regionen. Vilka är incitamenten för näringslivet att delta i VKC?
- Diskutera huruvida innehållet i projektet efter projektidens slut kan drivas vidare i annan form

¹ Ursprungligt slutdatum var 2013-12-31 men projektet beviljades sex månaders förlängning.

- Med stöd i den empiri som framkommit i halvtids- och slututvärderingen, bedöma projektets måluppfyllelse

1.2 Genomförande

Uppdraget har genomförts av Anders Håkansson, Michelle Andersson och Tommy Jansson, med den sistnämnde som projektledare, mellan februari och maj 2014. Datainsamlingen har bestått av:

- Dokumentstudier av material tillhandahållet av VKC (projektansökningar, aktivitetsrapporter, mötesanteckningar och andra arbetsdokument) samt relevanta rapporter och utvärderingar från andra källor
- Sonderande intervju med projektledaren för VKC
- 17 intervjuer med deltagare i VKC och andra intressenter i regionen eller sektorn, i förekommande fall med kompletterande telefonsamtal eller mejlväxling

Tyngdpunkten i empirin ligger på intervjuerna. Urvalet av intervjupersoner har gjorts oberoende av VKC, men delvis baserat på dess rekommendationer.

1.3 Rapportens struktur

Denna rapport börjar – efter detta inledande kapitel 1 – med en beskrivning av projektets organisation och arbete i kapitel 2. Kapitel 3 fokuserar på resultat och effekter av VKC, medan kapitel 4 innehåller en bedömning av satsningens måluppfyllelse. I det avslutande kapitel 5 reflekterar vi kring de ämnen som utvärderingen har behandlat.

Intervjupersonerna finns sammanställda i bilaga A.

2. Om projektet

2.1 Mål

Det övergripande syftet med VKC är att skapa förutsättningar för strategisk samverkan mellan ett flertal olika aktörer. Samordning i Jämtlands län ökar chansen att tillvarata möjligheterna med vindkraftsutbyggnaden i Sverige. Projektet VKC ska:

- Baseras på näringslivets behov och öka kapaciteten för produktion av förnyelsebar energi
- Utveckla nära samverkan med forskningsinsatser inom energi och miljöområdet
- Bidra till näringslivsutveckling och ökad sysselsättning i den långsiktiga framtidsbranschen vindkraft
- Konkretisera och synliggöra den växande arbetsmarknaden med koppling till vindkraft
- Positionera Jämtlands län nationellt och internationellt genom att bli en förebild och inspirationskälla för andra när det gäller utvecklingsarbetet inom vindkraft

Följande mål har satts upp för projektet, vilka ska uppnås under tiden som Tillväxtverket medfinansierar verksamheten:

- 100 nya varaktiga arbetstillfällen skapas i Jämtlands län
- 10 nya företag med koppling till vindkraft startas i länet
- Företag i länet växer som en direkt följd av sina och gemensamma engagemang i projekterings-, etablerings- och driftfasen
- Antalet sysselsatta länsbor med koppling till vindkraftsutbyggnaden ökar
- En fungerande plattform, där arbetskraft och arbetsgivare inom vindkraft möts, är etablerad
- Ökad samverkan mellan olika aktörer med koppling till vindkraft har skapat möjligheter för klusterbildning
- Ett vindkraftskluster i länet har bildats
- Företag i länet är involverade produkt- och affärsutveckling gällande vindkraft
- Väl förankrade relationer med nationella och internationella FOU-aktörer
- Främja en hållbar tillväxt. En hållbar tillväxt innebär att en balanserad ekonomisk utveckling äger rum över tid och i resursutnyttjande utan att de ekosystem och sociala förutsättningar, som vi är beroende av, äventyras
- Mobilisera de tillväxtfrämjande resurser som finns latenta där hållbarhetstänkandet är framträdande
- Projektet skall medverka till ökad användning av förnybara energikällor för att minska beroendet av främst fossil energi
- Bygga samhället hållbart. En god samhällsplanering underlättar för människor att agera hållbart

2.2 Vindkraft i Jämtlands län

För att uppnå EUs miljömål till 2020 om att 20 procent av energiproduktionen inom unionen ska vara förnybar krävs utbyggnad av olika förnybara energikällor inklusive vindkraft. Riksdagen har fattat beslut om att vindkraften ska producera 10 TWh om året 2015 och år 2020 ska motsvarande siffra vara 30 TWh, varav 10 TWh från havsbaserad vindkraft respektive 20 TWh från landbaserad vindkraft. Produktionen av el från vindkraft har ökat betydligt under de senaste åren. Från att 2008 stå för ca 2

TWh per år, producerades 2013 9,9 TWh genom vindkraft i Sverige. Därigenom är riksdagens målsättning för 2015 mycket nära att uppfyllas. För att sätta utvecklingen i perspektiv har Sveriges produktion av vindkraft ökat med 184 procent under VKC:s projekttid.²

När det gäller utbyggnaden av vindkraft i Jämtlands län har alla kommuner i länet en översiktplan för vindkraft som visar på potentiella utbyggnadsmöjligheter. Om alla dessa områden exploaterades fullt ut skulle det resultera i cirka 2000 vindkraftverk som tillsammans skulle kunna producera upp emot 9 TWh om året.³ I närtid finns det enligt VKC emellertid beslut om drygt 400 vindkraftverk för perioden 2014–2015.

Översiktplanerna för vindkraften inkluderar också de riksintressen för vindbruk som finns i kommunen. Riksintressena har tagits fram av Energimyndigheten och utgörs av områden som är speciellt lämpade för vindkraft med tanke på årsmedelvind, men även andra förutsättningar beaktas. I Jämtlands län finns förhållandevis stora områden som av myndigheten klassas som riksintressen. Om det finns riksintresse för vindbruk i ett område ska detta vägas mot andra intressen som eventuellt talar emot vindkraftsetablering.⁴

Vid starten av VKC fanns det 105 vindkraftverk i Jämtlands län, vilka tillsammans producerade 0,6 TWh per år och då utgjorde 24 procent av Sveriges totala elproduktion med vindkraft. Vindkraften i länet har byggts ut kraftigt under 2012 och 2013 (dock inte i samma rasande takt som i andra delar av landet); knappt 60 verk har installerats enligt offentlig statistik.⁵ Denna siffra är emellertid drabbad av viss eftersläpning och enligt VKC hade Jämtlands län i själva verket 204 vindkraftverk uppförda vid utgången av 2013. Alla dessa vindkraftverk var däremot inte i inkopplande på elnätet och leverantörer av el.

Ett modernt landbaserat vindkraftverk med en effekt på 2 MW producerar mellan 5,6–8,4 GWh per år.⁶ Det innebär att de cirka 160 installerade vindkraftverken i Jämtlands län 2013 hade en teoretisk produktionskapacitet på mellan 1,1–1,4 TWh per år, vilket därmed uppskattningsvis skulle utgöra mellan 10–12 procent av Sveriges elproduktion från vindkraft 2013. Jämtlands läns relativa bidrag till den totala elproduktionen genom vindkraft har alltså, den kraftiga utbyggnaden till trots, minskat under den aktuella perioden.

2.3 Genomförande

Strömsunds kommun är formell projektägare för VKC, men projektet har en tydlig avgränsning i tid. I praktiken innebär det att VKC är avskilt från kommunens ordinarie verksamheten och råder självständigt över avsatta resurser för genomförandet.

Det dagliga arbetet i VKC leds och samordnas av en projektledare. En arbetande ordförande har till uppgift att bland annat föra löpande dialog med projektledaren om projektets genomförande och inriktning samt marknadsföra projektet internt och externt. Ledningsgruppen utgör projektets ”styrelse”, och består utöver projektledaren och ordföranden av representanter från fyra av de kommuner som deltar i projektet, fyra representanter för näringslivet samt två representanter för Länsstyrelsen.

² Statistiska centralbyrån (2014) ”Eltillförsel netto, GWh efter produktionsslag och månad”.

³ Enligt uppgifter från Länsstyrelsen Jämtlands län (<http://www.lansstyrelsen.se/jamtland/Sv/miljo-och-klimat/klimat-och-energi/vindkraft/Pages/index.aspx>).

⁴ Se information om riksintressen för vindkraft (<http://www.energimyndigheten.se/Om-oss/Var-verksamhet/Framjande-av-vindkraft/Riksintresse-vindbruk/>).

⁵ Naturvårdsverket (2013) ”När vi Jämtlands läns miljömål?”
<http://www.miljomal.se/Miljomalen/Regionala/Regionalt/?eqo=1&t=Lan&l=23>

⁶ Enligt uppgifter från Svensk Vindenergi (<http://www.vindkraftsbranschen.se/start/vindkraft/lathund-2/>).

Sedan halvtidsutvärderingen har vissa personalförändringar gjorts i projektet. Två personer har valt att lämna sina uppdrag och ny personal har tillkommit. Dessutom har en korttidsanställning kunnat övergå i en anställning finansierad av noden för arbetskraftförsörjning, drift och underhåll i Strömsunds kommun, en av noderna i Energimyndighetens Nätverk för vindbruk. Ledningsgruppen har i stort sett varit densamma, bortsett från två personer som ersatt tidigare ledamöter.

2.3.1 Finansiering och ekonomiskt utfall

Tabell 1 visar den prognostiserade finansieringen för VKC per finansiär. I tabellen går att utläsa att intäkterna från Tillväxtverket och Länsstyrelsen i Jämtlands län hamnar betydligt under de belopp som medgavs i finansieringsbeslutet, vilket beror på att VKC inte har förbrukat medel i den takt som initialt planerades. VKC har också under slutfasen medvetet hållit nere kostnaderna i projektet efter att Tillväxtverket och Länsstyrelsen i Jämtlands län underkänt kostnader för tre upphandlingar utförda för projektets räkning.

Intäkterna från övriga finansiärer är i nivå med vad som från början beslutades. Energimyndigheten stödde VKC under projektets första två år. Strömsunds kommun har som projektägare finansierat VKC med en betydligt större andel än övriga kommuner.

Tabell 1 Prognostiserad finansiering av VKC jämfört med ursprungliga beslut om finansiering i tusentals kronor⁷

	Finansiering enligt beslut	Total intäkt 2011–2014	Andel finansiering
Tillväxtverket	9 364	5 752	42 %
Länsstyrelsen Jämtlands län	3 855	2 484	18 %
Energimyndigheten	1 250	1 250	9 %
Jämtkraft AB	400	400	3 %
Jämtlands värme AB	30	30	<1 %
Strömsunds Utvecklingsbolag	400	400	3 %
Bergs kommun	166	166	1 %
Härjedalens kommun	176	176	1 %
Krokoms kommun	300	300	2 %
Ragunda kommun	125	125	1 %
Strömsunds kommun	2 000	2 000	15 %
Åre kommun	100	100	1 %
Östersunds kommun	600	600	4 %
Totalt	18 766	13 784	100 %

Tabell 2 visar faktiskt ekonomiskt utfall per aktivitet fram till 31 mars 2014, vilket innebär att uppgifter för de sista tre månaderna i projektet därför inte finns med i denna redovisning. På motsvarande sätt som för intäkterna ser vi hur utfallet avviker kraftigt från projektbudgeten på grund av de skäl som anges ovan. Andelen förbrukade medel för projektet som helhet motsvarar drygt 70 procent av budget.

⁷ Inklusive prognostiserad finansiering för första halvåret 2014.

Tabell 2 Ekonomiskt utfall fördelat på aktivitet i tusentals kronor

Aktivitet	Budget	Utfall ⁸	Andel förbrukade medel
Näringslivsutveckling	7 038	5 227	74 %
Arbetsmarknad	9 233	6 617	72 %
Information och marknadsföring	822	807	98 %
Seminarier och konferenser	670	377	56 %
Analys, återkoppling, lärandeprocess	1 005	275	27 %
Totalt	18 767	13 303	71 %

2.4 Projektets organisation och ledning

Vid tiden för halvtidsutvärderingen var projektet fortfarande i ett tidigt skede. Intervjuer och dokumentstudier tydde då på att VKC hade lyckats bli välkända inom sin målgrupp. Vidare ansågs VKC vara en oberoende organisation vars information uppfattades som saklig. I intervjumaterialet framkom få detaljer om projektets styrning och organisation just på grund av att verksamheten pågått under en så pass kort tid och att många intervjupersoner hade en relativt begränsad kännedom om projektets verksamhet.

Som tidigare nämnts har projektet inte förmått att förbruka alla tillgängliga medel, trots att det har beviljats en förlängning på sex månader. En viktig förklaring som anförs är att projektet fick en långsam start, på grund av en inledningsvis svag projektledning. En ny projektledare kom sedermera in i bilden och gav projektet ny fart, om än försenat. Resultatet blev förlorad tid som projektet inte kunnat arbeta ikapp. Även diskussionerna med Tillväxtverket kring de kostnader som myndigheten har underkänt har kostat mycket tid och kraft enligt projektledaren.

Intervjupersonerna ger idag en i stort sett positiv bild av VKC:s verksamhet. De företag som intervjuats säger att de tack vare VKC kunnat utöka sitt nätverk och förbättra sin kunskap om vindkraftens positiva effekter.

Företrädarna för kommunerna har en något mer diversifierad bild av VKC och dess verksamhet. Även här är bilden överlag positiv och många poängterar att VKC uppnått rimliga resultat i relation till de resurser projektet har haft till förfogande. De menar också att det alltid finns en önskan om att åstadkomma ännu mer och få mer hjälp av VKC ute i kommunerna. De flesta anser dock att de fått den hjälp de behövt. I de kommuner där få investeringar i vindkraft gjorts har kontakten med VKC av naturliga skäl varit mindre och de har av den anledningen svårare att se den direkta nyttan med VKC. Dessa kommuner önskar alltså bättre kommunikation med VKC. Dessutom utgör de geografiska avstånden mellan kommunerna en trolig försvårande faktor för regelbundna fysiska möten och personlig kommunikation.

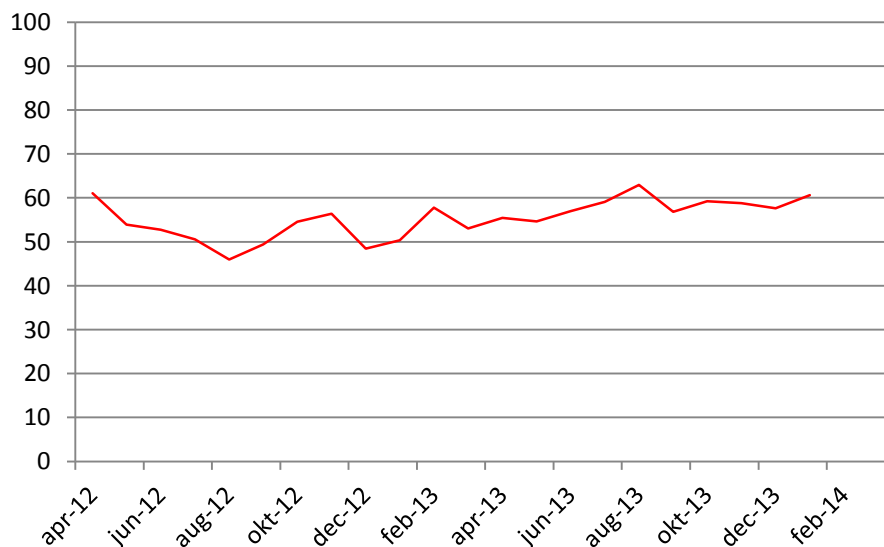
I halvtidsutvärderingen lyftes frågan om behovet av en utbyggnad av kraftnätet för att kunna hantera en storskalig etablering av vindkraft. Då hade arbetet med att kartlägga behovet av en utbyggnad inte påbörjats, eftersom VKC ansåg sig vara en för liten aktör för att kunna agera på egen hand. Vi konstaterar att projektet fortsatt inte har förmått att hantera denna fråga, men fortfarande ser det underdimensionerade kraftnätet som ett stort problem som borde kartläggas. Projektet har inte ansett sig ha kompetens nog för att agera inom detta område, och bedömningen kvarstår också att VKC saknar förmåga att själva verka för att förändra situationen.

⁸ Faktiskt utfall tom 31.03.2014

2.4.1 Kommunikation

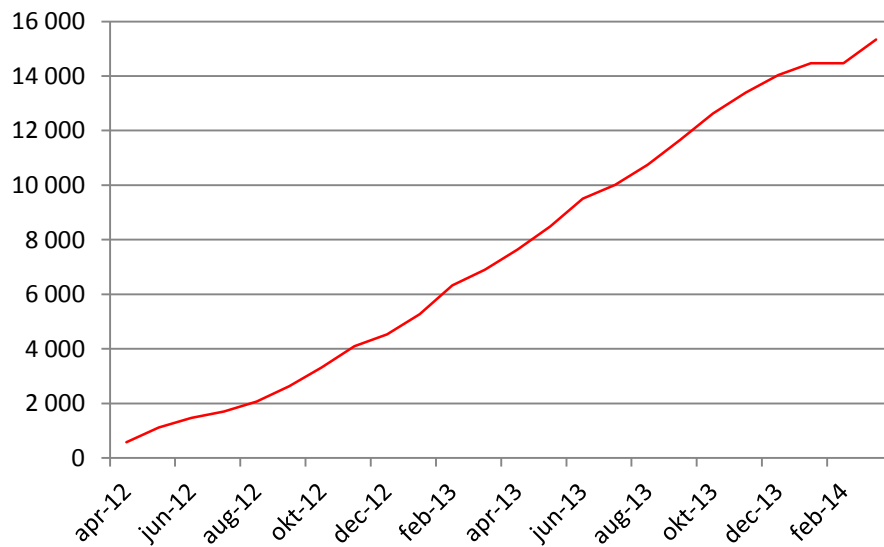
VKC har som mål för verksamheten att skapa ett kluster inom vindkraft samt öka kunskapen om vindkraften och dess fördelar, vilket innebär att kommunikation och informations-spridning om verksamheten är viktigt. Kommunikationen sker bland annat genom hemsidan vindkraftcentrum.se, som är lättläst och enkel att navigera i för att hitta specifika uppgifter. Hemsidan upplevs dock i vissa avsnitt inte vara speciellt informationsrik. Exempelvis är informationen om själva projektet, dess verksamhet och finansiering begränsad.

När det gäller antalet nya besök på hemsidan kan en svag uppåtgående trend ses över tid (se Figur 1). Idag är cirka 60 procent av besökarna på hemsidan nya.

Figur 1 Andel nya besök i procent på www.vindkraftcentrum.se per månad under perioden april 2012–mars 2014

Figur 2 visar antalet unika besök på hemsidan, ackumulerat under perioden april 2012–mars 2014. Hemsidan har under den aktuella perioden haft drygt 15 000 unika besök, det vill säga en stadig tillväxt på i genomsnitt 600 nya besök per månad. Det är svårt att värdera hemsidans besöksstatistik (och därmed genomslag) utan tillgång till jämförbara objekt, men med tanke på att hemsidan vänder sig till allmänhet, offentlig sektor och näringsliv bedömer vi att det finns potential för att ytterligare öka genomslaget genom att göra sidan mer aktiv och innehållsrik.

Figur 2 Ackumulerat antal unika besök på www.vindkraftcentrum.se under perioden april 2012–mars 2014

Utöver hemsidan har VKC bedrivit flera andra utåtriktade aktiviteter. VKC:s medarbetare har vid flera tillfällen medverkat i lokalpressen och deltagit i utgivningen av en vindkraftstidning som har distribuerats till alla hushåll i Jämtlands län. Projektet har på egen hand och i samverkan med andra anordnat olika offentliga workshops, träffar och seminarier riktade till både företag och allmänhet för att uppmärksamma frågan om vindkraft som en framtida tillväxtbransch och arbetsmarknad.

3. Resultat och effekter

3.1 Projektets roll i regionen

Med VKC har regionen fått en ny aktör i vindkraftsektorn. Dess roll var inte från början given, och det fanns inget färdigt koncept för hur ett centrum av detta slag skulle läggas upp. Projektledaren beskriver att projektet fann sin form under arbetets gång:

Vi har nog kommit på hur man ska jobba själva. Ingen av oss har gjort detta förr, men med våra egna bakgrunder har vi lagt upp detta

VKC har sedan starten haft ett tätt samarbete med den nationella kunskapsnoden i Strömsunds kommun, en av noderna i Energimyndighetens Nätverk för vindbruk. Nätverket bildades 2008, och eftersom en av landets största markbaserade vindkraftsparker, Havsnäs, då byggdes i Strömsunds kommun utsågs kommunen till en av fyra nationella noder. VKC har i detta sammanhang bland annat bidragit med kunskap om de samhällsekonomiska effekterna av vindkraftsutbyggnad.

VKC har som målsättning att bland annat uppnå en ökad samverkan mellan aktörer som är kopplade till vindkraft och har närmat sig denna uppgift genom agera som ett nav och dra till sig relevanta kontakter och aktörer i regionen. Vi konstaterade redan i halvtidsutvärderingen att projektet varit framgångsrikt i det avseendet. Under det dryga året som projektet då hade varit verksamt hade man lyckats etablera kontakter med aktörer inom flera olika sektorer, kommuner, Länsstyrelsen i Jämtlands län, andra nationella myndigheter och inte minst näringslivet. VKC hade redan då formerat sig som en central aktör inom vindkraften i regionen.

VKC har också upprättat goda kontakter med olika systerorganisationer. Samarbetet med Windcluster Norway⁹ är kanske det mest strategiskt viktiga exemplet som ger de båda organisationerna tillgång till varandras nätverk av företag och andra aktörer. Detta har ökat kännedomen för svenska och norska företag om marknaden i grannlandet och underlättat för nya affärsrelationer. Både Windcluster Norway och VKC uppfattar samarbetet som mycket positivt och har upprättat en avsiktsförklaring om att fortsätta att utveckla relationen vidare.

Av länets kommuner har projektet haft tätast samverkan med Strömsunds kommun, som även var med och stöttade initiativet på ett tidigt stadium. VKC har avrapporterat verksamheten till kommunstyrelsen och kommunfullmäktige. Vidare har Östersund, Ragunda och Bergs kommuner varsin plats i projektets ledningsgrupp och äger därmed ett betydande inflytande över projektets strategiska frågor. Övriga kommuner i länet är, med undantag för Bräcke, medfinansierare i projektet (om än med en i sammanhanget relativt blygsam andel).

I den förra utvärderingen noterade vi att kontakterna med kommunerna i länet var få under projektets första verksamhetsår. Det framkom också synpunkter på att VKC uppfattades som projekt för främst Strömsunds kommun snarare än för hela länet. Det är ett synsätt som inte framkommer i intervjumaterialet i denna utvärdering, och därmed förefaller tillhöra historien. Kommunerna uppfattar istället att VKC verkar i de delar av länet där det sker utbyggnad av vindkraft och att det är naturligt att projektet har tätare kontakter med vissa kommuner. Flest utåtriktade aktiviteter har skett i Härjedalen, och VKC arrangerade också ett större evenemang i Östersund under hösten 2013. Vi konstaterar dock att samverkan med projektets kontaktpersoner i kommunerna i huvudsak förefaller vara sporadisk.

⁹ Windcluster Norway är en medlemsorganisation som samlar FoU-aktörer inom vindkraftsproduktion i Norge med 73 medlemsföretag och organisationer inom industri, logistik och service.

3.2 Delprojekt

I halvtidsvärderingen såg vi att VKC valt näringslivsutveckling och arbetsmarknad som verksamhetens två huvudspår och att andra aktiviteter och områden prioriterats ned. Vårt intryck är att gränsen mellan insatser för arbetsmarknad och näringslivsutveckling över tid har blivit allt mer diffus och att projektet mot slutet fokuserat mer på att bygga upp ett nätverk av företag och andra aktörer som är verksamma inom branschen. Detta har skett i syfte dels att bedriva sitt förmedlingsuppdrag (kompetensuppbyggnad bland företag och arbetskraft), och dels för att skapa ett underlag för en fortsatt verksamhet efter att strukturfondsprojektet är avslutat.

3.2.1 Arbetsmarknad

Ett av kärnuppdragen för VKC är att så många som möjligt av de arbetstillfällen som skapas till följd av den omfattande utbyggnaden av vindkraft i länet ska komma den regionala arbetsmarknaden till del. Projektet verkar därför mot den tillgängliga arbetskraft som finns i länet.

Ett av de främsta verktygen för detta ändamål är den rekryteringsdatabas som är ansluten till projektets webbplats och som syftar till att underlätta för arbetsgivare att finna relevant kompetens vid rekrytering kopplad till utbyggnad av vindkraft. Företag kan söka bland de personer som har registrerat sig i databasen efter den specifika kompetens som de letar efter. Databasen kan även fungera som en digital anslagstavla där företag kan lägga upp annonser om lediga jobb som personer som är registrerade i databasen kan lämna en intresseanmälan till. För närvarande finns 310 personer registrerade i rekryteringsdatabasen och sammanlagt över hela projektperioden har ett 40-tal annonser om lediga tjänster publicerats.

I halvtidsvärderingen konstaterade vi att databasen på flera avgörande punkter behövde vidareutvecklas för att bli mer användbar och attraktiv för arbetsgivare och arbetstagare. När vi nu summerar verksamheten visar det sig att databasen inte har använts i den utsträckning som man hade förutsett, och därmed inte kunnat uppnå sin fulla potential.

Det främsta skälet till detta som anförs av projektledningen är att de företag som bedriver stora volymer av rekrytering ofta har egna rutiner och verktyg för detta. Därmed har inte efterfrågan på att VKC tillhandahåller denna tjänst varit så stor som beräknad. Den följeforskare som har följt VKC har getts ett särskilt uppdrag att utvärdera rekryteringsdatabasen och undersöka alternativ för att vidareutveckla den vid en eventuell fortsättning av VKC.

I Strömsund finns det sedan 2007 en eftergymnasial yrkesutbildning inom vindkraftteknik, vilket under några år inledningsvis var den första och enda i Sverige. Utbildningen konkurrerar nu med ett tiotal utbildningar runt om i landet. Sedan 2010 är vindkraftteknikerutbildningen i Strömsund en tvåårig yrkeshögskoleutbildning med kapacitet att ta emot 35 studenter per år. Antalet ansökningar varierar från år till år; under de senaste fem åren har utbildningen haft mellan 100–200 sökanden. Vid kursstart utgör cirka två tredjedelar av studenterna personer med sin hemvist i Jämtland eller något av de närliggande länen. Utbildningens viktigaste målgrupper är turbintillverkare och energibolag. VKC bidrar till att marknadsföra utbildningen på sin hemsida och i samband med olika publika evenemang.

3.2.2 Näringslivsutveckling

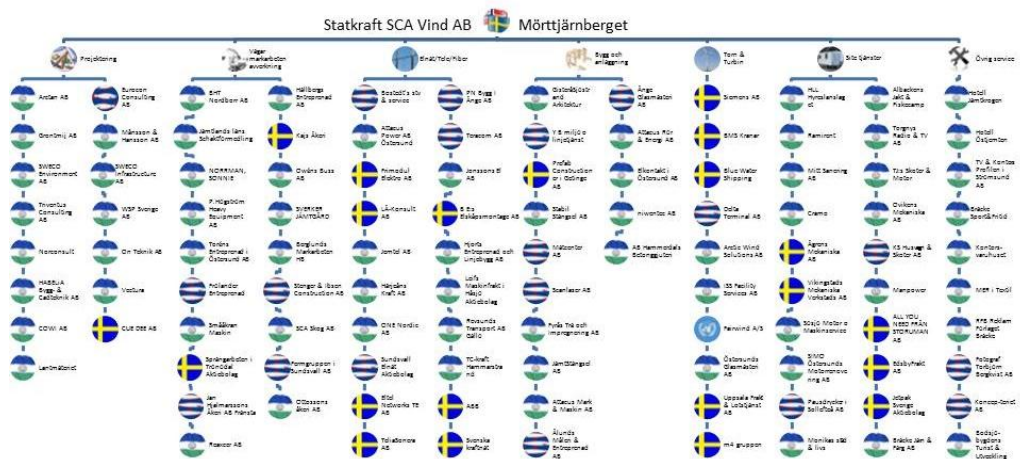
I halvtidsvärderingen konstaterade vi att VKC inledningsvis ägnat relativt många mantimmar åt att etablera ett brett nätverk av aktörer i och utanför regionen, i form av uppsökande verksamhet och synlighet vid diverse arrangemang. Projektet var redan då på god väg mot att bli en trovärdig och oberoende aktör som andra i regionen kan samlas kring. Vi såg emellertid exempel på att projektets verksamhet i vissa avseenden centrerades kring Strömsunds kommun och att projektet på grund av detta hade svårt att hävda sig som ett verkligt regionalt initiativ.

I halvtidsutvärderingen lyfte vi också fram projektets samverkan med företaget FairWind som ett bra exempel på hur ett proaktivt arbete från VKC:s sida kan bidra och underlätta för företag som genom utbyggnad av vindkraft har behov av arbetskraft. Detta samarbete ökade sannolikt möjligheterna för FairWind att rekrytera en stor del av den personal de var i behov av lokalt.

Det stora arbete som lades ner inledningsvis förefaller ha lönat sig. I intervjumaterialet framkommer en relativt entydig bild av att VKC:s styrka är just projektets goda kontakter med näringslivet. Framförallt det lokala näringslivet, de näringsidkare som levererar tjänster i samband med vindkraftsetablering, framhåller detta. Men VKC har också byggt upp ett relativt omfattande nätverk med företag från andra delar av Sverige och stora företag som verkar på den internationella marknaden. I den senaste lägesrapporten till Tillväxtverket rapporterar VKC att totalt 136 små- och medelstora företag har deltagit i projektet.

VKC:s bidrag är att sammanlänka det lokala näringslivet med en långt större marknad och på så vis ge möjlighet till marknadsutveckling, både för små oetablerade företag som får tillgång till kontakter de inte haft tidigare, och för exploitörer som efterfrågar underleverantörer. VKC har kartlagt vilka företag som anlitas och vilka arbetsuppgifter som genomförs för flera större vindkraftsexploateringar i länet. Uppgifterna har samlats i en databas som numera samlar uppgifter om över 900 företag. Denna databas hjälper VKC att matcha det lokala utbudet av tjänster med det behov som uppstår till följd av vindkraftsetablering.

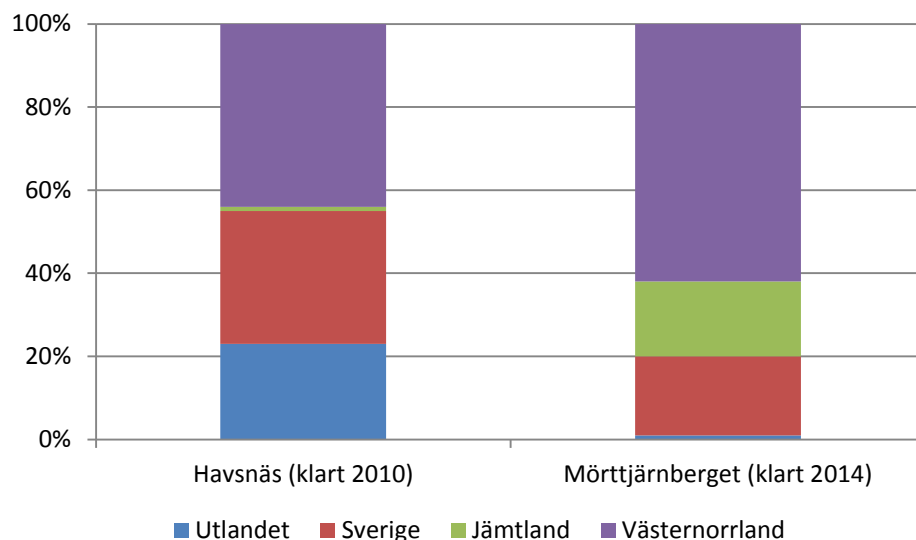
En analys av kartläggningarna (så kallade entreprenörsträd, se Figur 3) visar att en stor majoritet av de tjänster som efterfrågas kan utföras av lokala företag. Sammantaget visar VKC:s kartläggning av verksamheten i länet de senaste fem åren att minst 382 företag har varit verksamma i vindkraftbranschen i Jämtlands län. Av dessa företag har 204 arbetsplatser i länet, varav 167 har sitt säte i länet. Under 2013 restes 63 kraftverk och drygt 600 årsarbeten utfördes i branschen. Det har med andra ord funnits stor potential för det lokala näringslivet att utnyttja vindkraftsetableringar för att expandera sin verksamhet.

Figur 3 Entreprenörsträd utvecklat av VKC. Detta exempel illustrerar entreprenörskedjan för utbyggnaden av vindkraftsparken i Mörttjärnberget i Bräcke kommun

Detta har enligt VKC också realiserats i praktiken i form av en rad samarbeten som har etablerats mellan vindkraftsproducenter och exploitörer å ena sidan och lokala tjänsteleverantörer å andra sidan. Det kan handla om allt från mat, logi och grävarbeten till mer specialiserade och kvalificerade tjänster (dock med tonvikt på det förra). I projektets redovisning till Tillväxtverket rapporteras att upp till 51 arbetstillfällen har skapats som en följd av projektets arbete med att sammanföra

aktörer inom vindkraftsbranschen och lokala företag som har kunnat utöka sin verksamhet. Ovan nämnda analys av vilka företag som utför arbete i de vindkraftsparker som byggs i länet kan också studeras över tid. Figur 4 visar en jämförelse mellan två vindkraftsetableringar, en som skedde i början av VKC:s projektperiod och en som skedde i slutet. Jämförelsen visar att en betydligt större andel lokala företag har utfört arbete kopplat till byggandet av parken i Mörttjärnberget som stod klar 2014, jämfört med parken i Havsnäs, där större delen av arbetet hade utförts redan innan VKC startade.

Figur 4 Analys av företagens hemvist i etableringen av två vindkraftsparker i Jämtlands län. Källa: VKC

Vad utgör då VKC:s bidrag till att nya arbetstillfällen skapas? Det faktum att allt fler lokala företag utför arbete i planering och byggande av vindkraft i Jämtlands län, som Figur 4 illustrerar, kan inte fullt ut tillskrivas VKC, men det är likafullt ett troligt antagande att projektet i någon grad har bidragit. Intervjumaterialet ger bilden att det ser väldigt olika ut från fall till fall. Vi får intrycket att VKC:s insatser för att stödja lokal näringslivsutveckling är individuellt anpassade och baserade på företagens olika behov. Projektets näringslivsutvecklare har exempelvis lagt ner en betydande arbetsinsats för rådgivning av enskilda företag.

I många fall förefaller VKC ha haft en individuell relation till de företag som stötts eftersom varje företag har en egen historia om hur de har blivit hjälpta. Hushållningssällskapet vittnar om hur VKC har stött dem i sin process att ta fram en miljökonsekvensbeskrivning för att låta en entreprenör söka tillstånd att etablera en vindkraftspark. Föreningen Medvind för bygden berättar hur VKC underlättar arbetet med att informera lokalbefolkningen om fördelarna med vindkraft och hur entreprenörsträden har kommit till nytta genom att upplysa det lokala näringslivet om vilka affärsmöjligheter som finns.

3.2.3 Vindkraftens nytta

Projektets ambition har varit att sammanställa entreprenörsträd för alla större utbyggnader i länet, vilket förväntas ge ökad kunskap om de lokala effekterna av vindkraftsutbyggnad (se exempel i Figur 3). Kunskapen som entreprenörsträden har använts i flera olika sammanhang. VKC arbetar intensivt med att visa på potentialen med vindkraftsutbyggnad för det lokala näringslivet. Projektet har använt sitt nätverk för att nå ut med kunskap, men till syvende och sist handlar det om att näringslivet måste ha ett konkurrenskraftigt erbjudande för att tillväxten och nya arbetstillfällen ska realiseras.

Entreprenörsträden kan också användas för att sprida kunskap till allmänhet och politiker om effekter av vindkraftsutbyggnad. Kommunerna i länet vittnar om att de har kunnat dra nytta av den kunskap som VKC har. Samordningsfunktionen samt kunskapsbasen som nu finns hos VKC beskrivs som en tillgång och något som kommunerna inte hade kunnat bygga upp på egen hand.

Eftersom synen på vindkraft bland befolkning och lokala beslutsfattare är fortsatt splittrad önskar flera intervjuade att VKC använder sin kompetens för att kommunicera vindkraftens samhällsnytta i större utsträckning än vad som idag sker. I debatten används ofta argument som är ogrundade, och därför efterfrågas en aktör som har förmåga att på ett pedagogiskt och sakligt sätt beskriva vindkraftens positiva effekter på samhället. Vi ser att VKC har arbetat proaktivt med denna fråga, genom att ta fram kunskap om samhällseffekter och genom sitt bidrag till vindkraftstidningen. Men likafullt är det något som efterfrågas mer.

3.2.4 Övriga aktiviteter

Vi rekommenderade i halvtidsutvärderingen att VKC skulle se över sina ambitioner att utveckla relationer med relevanta FoU-aktörer. Det fanns embryon till samarbeten, men inget som egentligen hade gett avtryck i VKC:s verksamhet. Det föreföll vara en fråga som prioriterades lägre av ledningsgruppen.

Vi kan konstatera att projektet har rört sig framåt på denna punkt, om än i blygsam utsträckning. VKC hänvisar till en handfull kontakter med enskilda forskare och högskolor, men inga av dessa kontakter förefaller ha gett några större avtryck. Vi kan inte heller se hur dessa samarbeten har varit betydelsefulla för VKC:s möjlighet att uppnå sina mål.

Det finns dessutom initiativ som vi tror skulle vara mycket relevanta för VKC att upprätta samverkan med, men som inte verkar ha skett. Exempelvis vill vi lyfta fram kunskapsprogrammet Vindval som finansierar forskning om vindkraftens påverkan på människor, natur och miljö. Programmet syftar till att ta fram kunskap som är praktiskt användbar som underlag i miljökonsekvensbeskrivningar och i planerings- och tillståndsprocesser i samband med prövning av förslag till vindkraftsetableringar. Vi tror att VKC skulle ha mycket att hämta ur ett djupare samarbete med Vindval och liknande verksamheter.

3.3 Förutsättningar för fortsatt verksamhet

VKC är ett resultat av finansiering från EUs strukturfond samt medfinansiering från en rad lokala intressenter. Projektet är i den meningen en tillfällig konstruktion, men det har redan från början funnits en ambition att bygga upp en varaktig organisation i form av ett kluster. Arbetet med att planera för en fortsättning efter den beviljade projekttiden för VKC har intensifierats under projektets andra hälft och konkretiserats i två ansökningar om offentliga medel som har tillsänts Regionförbundet Jämtlands län och Energimyndigheten under våren 2014. Regionförbundet beviljade i februari 2014 VKC medel om 1,6 miljoner kronor för fortsatt verksamhet under andra halvåret 2014. Energimyndigheten finansierar VKC inom ramen för Nätverket för vindbruk med 400 000 kronor fram till årsskiftet 2014/15. Den finansiering som har söks syftar i första hand till att brygga över verksamheten från ett strukturfondsprojekt till en ny organisation.

Den tänkta organisationen är emellertid tämligen löst definierat, och hur VKC ska formeras bortom 2014 är alltså en öppen fråga. Ansökningarna om fortsättningsprojekt ger en antydning om den tänkta inriktningen för klusterbildningen, vilken till stora delar påminner om de aktiviteter som för närvarande bedrivs i VKC:s regi, med fokus på strategisk samverkan mellan aktörer inom vindkraftsektorn i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning i Jämtlands län.

Med denna utvärdering har vi undersökt förutsättningar för olika organisationsformer som "det nya VKC" kan anta. Vi presenterar i det följande två huvudsakliga alternativ

till inriktning och diskuterar möjligheter konsekvenser och eventuella hinder förknippade med olika vägval.

3.3.1 Alternativ 1

Ett alternativ som ligger nära till hands är att VKC fortsätter att finansieras med i huvudsak offentliga medel. En sådan lösning förutsätter att VKC fortsätter att arbeta i allmänhetens intresse. Det innebär också att VKC fortsatt kan vara en oberoende arena som samlar olika intressen, vilket kan vara särskilt gynnsamt när man ska ha en samordnande roll och äga legitimitet inom både privat och offentlig sektor. Detta alternativ skulle emellertid innebära att VKC fortsatt blir beroende av (ofta kortsiktiga) projektbaserade medel vilket försvårar långsiktighet och bidrar till en viss osäkerhet i verksamheten som kan göra det särskilt svårt att både behålla och rekrytera personal.

Den intention som går att utläsa från de ansökningar om tillfälliga medel som hänvisas till ovan innebär ”mer av samma”, och vi tror att en sådan inriktning behöver kompletteras. Även om de flesta vi intervjuat för denna utvärdering är nöjda med vad VKC har åstadkommit och trots att flera anser att verksamheten bör fortsätta menar vi att en fokusering av verksamheten är nödvändig. Vi sätter också ett frågetecken kring vilka offentliga aktörer som skulle vara beredda att mer långsiktigt finansiera ett VKC som innebär *business as usual*. Vi tror vidare att en omstart skulle vara positiv för organisationen som sådan, för att inte bli allt för bekväm och tillbakalutad.

Förslagsvis ska verksamheten i sådant fall ta fasta på de aspekter som idag uppfattas som mest värdefulla, och utveckla dessa vidare. I takt med att allt fler kommuner ser vindkraften som en möjlighet att skapa hållbar tillväxt och nya arbetstillfällen kan den kunskap som VKC har arbetat med att ta fram få en allt viktigare roll i framtiden för att påverka opinionen i en positiv riktning. Flera intervjupersoner anser att VKC har utvecklat kunskap som inte bara är giltig för utvecklingen i Jämtland utan kan användas även i andra sammanhang.

3.3.2 Alternativ 2

Ett annat alternativ är att VKC övergår till att bli mer av en regional branschorganisation för företag inom vindkraftssektorn. Verksamheten skulle i sådant fall finansieras med medlemsavgifter från deltagande företag. Ett sådant scenario skulle sannolikt förändra VKC:s roll inom sektorn och begränsa verksamheten till att bli mer specialiserad kring frågor som leder till värdeskapande i medlemsföretagen. Det oberoende som VKC uppfattas ha idag skulle i ett sådant scenario bli svårt att upprätthålla. Förutsatt att man lyckas uppbåda ett tillräckligt stort intresse och att medlemsföretagen uppvisar tillräckligt stor betalningsvilja är utsikterna däremot goda för att utveckla en mer långsiktig finansiering som skulle kunna ge en stabilitet i organisationen.

Vi tror att det spirande partnerskapet med systerorganisationen Windcluster Norway är strategiskt betydelsefullt, och att det också kan tjäna som en värdefull inspirationskälla om en liknande organisation ska upprättas i Sverige. Vi tror att VKC i denna verksamhetsform skulle ha förutsättningar att bli en mer proaktiv organisation med kapacitet att samla in kunskap om vilka utmaningar som olika aktörer i branschen brottas med och sträva efter att hitta lösningar på dessa. VKC:s förmåga att skapa nätverk och sammanföra olika aktörer har varit betydelsefull och kan även vara det i framtiden. Frågan är hur detta skulle kunna kombineras med ett arbete för att bidra till att nya värden skapas i företagen.

En renodlad branschorganisation skulle innebära ett ganska stort steg från vad VKC är idag. VKC arbetar primärt med frågor som rör arbetsmarknad och företagens kompetensförsörjning. En branschorganisation behöver i regel en mycket bredare repertoar för att kunna tillgodose medlemsföretagens behov. En avgörande förutsättning för att bygga upp en framgångsrik branschorganisation är exempelvis kompetens och förståelse för industrins förutsättningar och utmaningar. Det skulle

också behövas grundläggande industriellt kunnande. Vi tror att den kompetens som VKC idag besitter behöver kompletteras på flera områden om en intresseorganisation som företräder näringslivet ska etableras.

4. Måluppfyllelse

VKC har satt upp ett antal mål för vad man vid slutet av projektperioden ska ha uppnått. Följande är vår bedömning av hur väl projektet i dag möter dessa mål.

100 varaktiga arbetstillfällen skapas i Jämtlands län

Vi vidhåller att detta är ett ambitiöst (men likväl realistiskt) mål. VKC har kontinuerligt i ledningsgruppen följt upp detta mål och rapporterar att 51 arbetstillfällen har skapats som en följd av projektets aktiviteter, även om det naturligtvis är svårt att urskilja projektets bidrag till varje enskilt arbetstillfälle. Det är heller inte givet att dessa arbetstillfällen är varaktiga eftersom de i huvudsak är förknippade med byggnadsfasen och i mindre utsträckning med drift och underhåll.

10 nya företag med koppling till vindkraft startas i länet

Enligt VKC:s egen uppföljning har två företag startats som en följd av VKC:s verksamhet, vilket är betydligt färre än målet. Vi konstaterar emellertid att VKC:s aktiviteter i huvudsak har riktats mot befintliga företag och potentiella arbetstagare. Vi ser få aktiviteter som har varit specifikt inriktade mot att stödja uppstart av företag, vilket vi tror förklarar projektets resultat i detta avseende.

Företag i länet växer som en direkt följd av sina och gemensamma engagemang i projekterings-, etablerings- och driftfasen

En ökad användning av lokala underleverantörer vid projektering, montering och drift av vindkraftverk är avgörande för att kunna uppnå tillväxt i det regionala näringslivet, och VKC verkar aktivt för att detta ska kunna åstadkommas. Vi har i denna utvärdering inte kunnat kontrollera tillväxten för företagen inom vindkraftssektorn i Jämtlands län, men om vi antar att det har skett en expansion med minst 51 arbetstillfällen i företag som levererar service vid vindkraftsutbyggnad, varav flera av dessa är lokala, så innebär det per definition att det har skett en tillväxt i dessa företag.

Vi bedömer att VKC är framgångsrika i sitt arbete med att matcha lokala företag med större projekterings- och etableringsföretag. Därigenom förenklar VKC för nationella och internationella exploitörer som saknar lokalkännedom så att dessa på ett enkelt sätt kan få en överblick över det lokala utbudet av underleverantörer.

Antalet sysselsatta länsbor med koppling vindkraftsutbyggnaden ökar

Sysselsättningen inom vindkraftbranschen har ökat till följd av den kraftiga utbyggnaden av vindkraft som har skett, framförallt under 2012 och 2013. Denna effekt kan naturligtvis inte enbart tillskrivas VKC:s arbete med att sprida kunskap och skapa nätverk mellan arbetsgivare och arbetstagare. Vår bedömning är att projektet åtminstone har bidragit till att det lokala näringslivets andel av de tjänster och arbetstillfällen som skapats i länet har ökat.

En fungerande plattform, där arbetskraft och arbetsgivare inom vindkraft möts, är etablerad

Rekryteringsdatabasen har utvecklats vidare, men utvecklingen av projektet har också visat att det är en tjänst som inte efterfrågas av de företag som gör flest rekryteringar. Tjänsten är istället flitigast använd av mindre företag som utlyser enstaka tjänster. Verktöget har med andra ord utvecklats men kan inte sägas ha uppnått sin fulla potential.

Ökad samverkan mellan olika aktörer med koppling till vindkraft har skapat möjligheter för klusterbildning

Vi flaggade redan i halvtidsutvärderingen för att VKC var på mycket god väg att uppfylla detta mål. VKC var redan då en central aktör inom vindkraftssektorn i länet, och har lyckats upprätthålla den rollen.

Ett vindkraftskluster i länet har bildats

Även om förutsättningar för klusterbildning finns så konstaterar vi att ett kluster ännu inte har skapats. VKC har beviljats finansiering för att fortsätta verksamheten till utgången av 2014 och avser under den tiden hitta en ny verksamhetsform. Men formerna för detta är i dagsläget inte givna.

Företag i länet är involverade i produkt- och affärsutveckling gällande vindkraft

Från att inledningsvis närmast uteslutande ha stött företag som levererar service eller olika typer av arbetskraft kopplad till montering av vindkraftverk har VKC successivt utvecklat sitt nätverk till att omfatta även ett fåtal högspecialiserade företag vars affärsområde bland annat är produktutveckling. Det finns enstaka exempel på att VKC har varit kontaktskapande och bidragit till att öppna upp för nya affärsrelationer inom detta segment.

Väl förankrade relationer med nationella och internationella FoU-aktörer

Vår bedömning från halvtidsutvärderingen kvarstår att projektet inte kan betraktas ha uppnått väl förankrade relationer med varken nationella eller internationella FoU-aktörer. Utökade kontakter med satsningar som exempelvis Vindval kan vara ett resurseffektivt sätt att närma sig dessa aktörer.

Främja en hållbar tillväxt. En hållbar tillväxt innebär att en balanserad ekonomisk utveckling äger rum över tid och i resursutnyttjande utan att de ekosystem och sociala förutsättningar, som vi är beroende av, äventyras

VKC syftar bland annat till att bidra till en ökad utbyggnad och användning av vindkraft. Vindkraft bidrar till ett hållbart energisystem vilket är en förutsättning för att uppnå en hållbar tillväxt. På detta sätt främjar projektet indirekt en hållbar tillväxt på sikt.

Att mobilisera de tillväxtfrämjande resurser som finns latenta där hållbarhetstänkandet är framträdande

Projektet skall medverka till ökad användning av förnybara energikällor för att minska beroendet av främst fossil energi

Bygga samhället hållbart. En god samhällsplanering underlättar för människor att agera hållbart

Vi hävdar fortsatt att dessa mål i princip är omöjliga att bedöma, eftersom de är formulerade som avsiktsförklaringar snarare än mål.

5. Avslutande reflektion

Halvtidsutvärderingen avslutades med en diskussion kring förväntningarna på vad VKC kan och kommer att kunna åstadkomma. Vi vill här passa på att upprepa vårt huvudsakliga budskap om att förväntningarna måste ställas i relation till den korta tidsperiod projektet verkar under och till de resurser projektet har till sitt förfogande. Ambitionerna har varit högt ställda, och även om vi redan i halvtidsutvärderingen noterade att VKC hade goda förutsättningar att nå framgång och var på god väg att uppfylla flera av målen, förordade vi en mer fokuserad och något nedskalad målbild för den återstående programperioden. Denna rekommendation ledde till att projektets mål togs upp till diskussion i ledningsgruppen, som alltjämt beslutade att behålla målen så som de var formulerade. Det är dessutom tveksamt om Tillväxtverket skulle medge betydande omskrivningar av målen i halvtid i ett projekt som beviljats medel.

I Tillväxtverkets beslut om stöd till projektet (2011-01-17) var beslutsmotiveringen att detta var ett ”intressant projekt som syftar till att fånga upp affärsmöjligheter som följer med det storskaliga vindbrukets intåg till Strömsund genom att utgöra mäklarfunktion mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft”. Projektet bedömdes vidare stödja den strategiska inriktningen för Tillväxtverkets program inom energi- och miljöområdet genom att förbättra förutsättningarna att lokalt tillvarata de affärsmöjligheter och arbetstillfällen som uppstår. Det kan också konstateras att projektet arbetat mot flertalet av de övergripande mål som identifieras i beslutet; nya arbetstillfällen, nya företag, växande företag, fungerande mötesplats för arbetsgivare och arbetstagare, samt produkt- och affärsutveckling på vindkraftsområdet.

Inriktningen på projektet har således varit fullt i linje med vad Tillväxtverket som finansiär krävde. Samtidigt har projektet haft ett antal mer konkreta mål, och dessa får anses vara endast delvis uppfyllda. De mål som uttrycker kvantitet (arbetstillfällen, nya företag och kluster) är inte nådda. Flera mål är däremot formulerade på ett sådant sätt att de även med relativt begränsade insatser uppfylls eftersom de inte anger någon kvantitet.

Det ekonomiska utfallet för projektet visar att det har förbrukat väsentligt mindre medel än vad som finansieringen har medgett. Projektet har endast förbrukat drygt 70 procent av tillgängliga medel. Till följd av kapacitetsbrist förefaller vissa insatser ha prioriterats ner, exempelvis samverkan med FoU-aktörer, där VKC saknar kontakter med vissa strategiskt viktiga aktörer. Vi ser att projektet under flera perioder har varit underbemannat och under slutfasen även hållit inne kostnader till följd av den ekonomiska osäkerhet som rått kring projektets upphandlade tjänster. Men det måste likafullt noteras att projektet har upparbetat väsentligt färre antal timmar än vad som planerades, vilket sannolikt har påverkat projektets resultat och måluppfyllelse.

Projektet uppvisar likafullt en acceptabel uppsättning resultat; framförallt har VKC etablerat fungerande arbetssätt kring att förmedla lokala företag och arbetskraft till vindkraftsexploaterare. Projektet har koncentrerat sina insatser till att framförallt verka som en samordnare som matchar lokal arbetskraft och lokala företag med större utifrån kommande företag som projekterar, bygger och driver vindkraftverk i Jämtlands län. Mot det lokala näringslivet arbetar VKC främst genom att belysa potentialen och de nya marknadsmöjligheter som den storskaliga utbyggnaden av vindkraft som just nu sker skapar. Projektet använder sitt utbredda nätverk för att (framgångsrikt) förmedla kontakter mellan företag som har utvecklats till konkreta affärsrelationer. VKC är en känd aktör lokalt och bland storföretag, och erbjuder en lokalkännedom som de utifrån kommande exploaterarna saknar. I detta avseende förefaller alla inblandade vara tillfredsställda med det stöd som VKC erbjuder.

Som ofta är det svårt att så pass nära inpå ett projekt påvisa effekterna av dess verksamhet. Den stora vindkraftsutbyggnad som har skett i Jämtland under projekttiden hade med all säkerhet skett med eller utan inflytande av VKC. VKC har bidragit till att skapa nya arbetstillfällen, men det är mycket svårt att värdera projektets betydelse i detta avseende och vilka arbetstillfällen som hade skapats även utan VKC.

Likaså är det svårt att uppskatta varaktigheten i dessa arbetstillfällen eftersom en så pass stor andel är knutna till själva byggnadsfasen. Utbyggnaden av vindkraft är förvisso stor, men det är långt ifrån säkert att den närmast explosionsartade tillväxten av vindkraft som för närvarande sker i vissa delar av landet kommer att fortgå. För att skapa varaktiga arbetstillfällen kopplade till vindkraften behöver dessa i högre utsträckning vara knutna till drift och underhåll, vilket kräver en högre grad av specialisering eller specifik utbildning.

5.1 Framtiden

Det finns en vilja att fortsatt förvalta de värden som VKC har byggt upp. Men vi uppfattar det som att VKC går en oklar framtid till mötes. Projektet har säkrat finansiering fram till utgången av 2014 och det är tydligt att VKC under den tiden behöver och bör klara ut ett antal frågetecken. Som vi ser det står man inför ett vägval vilket vi försökt att illustrera i de två alternativa scenarion som beskrivs i avsnitt 3.3. Alternativen utgår från antingen i huvudsak offentlig eller privat finansiering. Naturligtvis kan man tänka sig en lösning som innebär en blandning av dessa två alternativ, men den huvudsakliga finansieringskällan får konsekvenser för vilka förväntningar som kan ställas på vad det nya VKC ska åstadkomma.

Framförallt bör planeringen inför framtiden ta avstamp i frågan vem VKC ska serva. Ska det framtida VKC arbeta med att *skapa* eller *synliggöra* nytta?

- Tydliga och realistiska mål och strategier bör definieras, och dessa ska vara styrande för verksamheten. Detta innebär ett arbetssätt med regelbunden uppföljning av satta mål (och eventuella indikatorer)
- Den tid det tar att bygga upp relationer och förtroende med företag som i sin tur föder betalningsvilja bör inte underskattas
- Lyhörighet för initiativ från företagen. Grogrunden för en framgångsrik branschorganisation bör komma från företagen själva

Bilaga A Intervjupersoner

Ulf Bergvall	Coresource
Anders Blomberg	Strömsunds kommun
Annette Busk	Medvind för bygden
Jan-Olov Dahlin	O2
Anders Englund	Bergs kommun
Gun Fahlander	Ragunda kommun
Melcher Falkenberg	Jämtkraft
Mattias Grapenfelt	Hushållningssällskapet
Rolf Ivansen	Ragunda kommun
Viggo Iversen	Windcluster Norway
Torbjörn Laxvik	Vindkraftscentrum.se
Karin Liinasaari	Hjalmar Strömerskolan
Magnus Lindgren	Östersunds kommun
Annika Nilsson	Energimyndigheten
Anders Strömblad	Jämtvind
Anna-Karin Swedén	Krokoms kommun
Ville Welin	Härjedalens kommun
Sven Winemark	Regionförbundet Jämtlands län

Faugert & Co Utvärdering AB
Grevgatan 15, 1 tr
114 53 Stockholm
Sweden
T +46 8 55 11 81 00
F +46 8 55 11 81 01
E info@faugert.se
www.faugert.se
www.technopolis-group.com